

dr hab. Waldemar A. Gorzym-Wilkowski, prof. UMCS
Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej
Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej
Katedra Gospodarki Przestrzennej
20-728 Lublin, al. Kraśnicka 2cd

Recenzja
w postępowaniu habilitacyjnym
pani dr Marty Gwiaździńskiej-Goraj

Niniejsza recenzja sporządzania została na podstawie uchwały Nr 40/2023 Rady Naukowej Dyscypliny geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie z dnia 7 listopada 2023 roku.

Przedstawiony do oceny komplet dokumentów Kandydatki odpowiada ustawowym wymogom postępowania o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego, a ocenę całościowego dorobku Kandydatki oparto na ustawie z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t. j. Dz.U. 2023 poz. 742). Artykuł 219 wspomianej ustawy określa szczegółowe warunki, jakie powinna spełniać osoba ubiegająca się o nadanie stopnia doktora habilitowanego.

1. Podstawowe dane o Kandydatce

Pani dr Marta Gwiaździńska-Goraj ukończyła studia magisterskie na kierunku geografia, o specjalności geografia społeczno-ekonomiczna, na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu w roku 1998. W tym samym roku ukończyła na UMK Studium Pedagogiczne, natomiast w roku 2000 Podyplomowe Studium Urbanistyki i Gospodarki Przestrzennej na Wydziale Architektury Politechniki Gdańskiej. Równolegle w latach 1998-2022 była słuchaczem studiów doktoranckich na Wydziale Geodezji i Gospodarki Przestrzennej w Olsztynie. W dniu 25 kwietnia 2004 roku, uchwałą Rady Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, uzyskała stopień doktora nauk o Ziemi w zakresie geografii, na podstawie rozprawy doktorskiej pt. Przekształcenia funkcjonalno-przestrzenne obszarów wiejskich województwa warmińsko-mazurskiego w okresie transformacji systemowej (1988-2000). Promotorem rozprawy doktorskiej był prof. dr hab. Jan Falkowski.

Pani Marta Gwiaździńska-Goraj w latach 2003-2007 była zatrudniona na stanowisku adiunkta w Katedrze Planowania i Zagospodarowania Przestrzennego Instytutu Gospodarki Przestrzennej i Geografii, Wydziału Geodezji i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie. Natomiast w okresie 2008-2017 pracowała jako adiunkt w Katedrze Planowania i Inżynierii Przestrzennej tego samego Wydziału. Jednocześnie w latach 2005-2012 była adiunktem w Wyższej Szkole Zarządzania i Infrastruktury w Warszawie. W okresie 2018-2020 była zatrudniona na stanowisku starszego wykładowcy w Katedrze Zasobów Nieruchomości Instytutu Geografii i Gospodarki Nieruchomościami, na Wydziale Geodezji, Inżynierii Przestrzennej i Budownictwa UW-M. Od roku 2021 ponownie jest adiunktem – obecnie w Katedrze Geografii Społeczno-Ekonomicznej Instytutu Gospodarki Przestrzennej i Geografii, na Wydziale Geoinżynierii UW-M.

2. Obowiązujące w dniu wszczęcia postępowania habilitacyjnego przepisy prawa, w tym kryteria oceny

Zasady ubiegania się o nadanie stopnia doktora habilitowanego reguluje wspomniana powyżej ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. - Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t. j. Dz.U. 2023 poz. 742). Artykuł 219 tej ustawy ustala, że stopień doktora habilitowanego nadaje się osobie, która:

- 1) posiada stopień doktora;
- 2) posiada w dorobku osiągnięcia naukowe albo artystyczne, stanowiące znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny, w tym co najmniej:
 - a) 1 monografię naukową wydaną przez wydawnictwo, które w roku opublikowania monografii w ostatecznej formie było ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. a, lub
 - b) 1 cykl powiązanych tematycznie artykułów naukowych opublikowanych w czasopiśmie naukowym lub w recenzowanych materiałach z konferencji międzynarodowych, które w roku opublikowania artykułu w ostatecznej formie były ujęte w wykazie sporządzonym zgodnie z przepisami wydanymi na podstawie art. 267 ust. 2 pkt 2 lit. b, lub
 - c) 1 zrealizowane oryginalne osiągnięcie projektowe, konstrukcyjne, technologiczne lub artystyczne wykazuje się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.
- 3) wykazuje się istotną aktywnością naukową albo artystyczną realizowaną w więcej niż

jednej uczelni, instytucji naukowej lub instytucji kultury, w szczególności zagranicznej.

3. Informacja o osiągnięciach naukowych Kandydatki

3.1. Osiągnięcie naukowe stanowiące podstawę ubiegania się o nadanie stopnia

Autorka jako główne osiągnięcie naukowe, uznane przez nią za znaczący wkład w rozwój dyscypliny geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna, wskazała monografię pt. *Rolnictwo uspołecznione w procesie kształtowania przestrzeni obszarów wiejskich*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, s. 257, ISBN 978-83-8100-350-6.

Recenzentami wydawniczymi opracowania byli:

- prof. dr hab. Benicjusz Głębocki z Wydziału Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu,
- dr hab. Monika Stanny, prof. IRWiR z Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa Polskiej Akademii Nauk w Warszawie.

Pani dr Marta Gwiaździńska-Goraj nie ubiegała się dotychczas o nadanie stopnia doktora habilitowanego.

3.2. Dane naukometryczne

Sumaryczny Impact Factor p. dr Marty Gwiaździńskiej-Goraj wynosi obecnie (na podstawie danych zaprezentowanych przez Habilitantkę) 20,729, natomiast sumaryczna punktacja – 1358 punktów według listy Ministerstwa Nauki. Indeks H kształtuje się w sposób następujący:

- Web of Science – 6 (83 cytowania),
- Scopus – 6 (61 cytowań),
- Google Scholar – 9 (265 cytowań)

Aktywność publikacyjna dr A. Gwiaździńskiej-Goraj była po uzyskaniu stopnia doktora dość zauważalna. Habilitantka wykazała w okresie po uzyskaniu stopnia doktora autorstwo lub współautorstwo 8 monografii naukowych (oprócz pracy stanowiącej osiągnięcie będące podstawą ubiegania się o stopień doktora habilitowanego). Przy czym tylko jedna publikacja została opracowana w pełni samodzielnie przez Habilitantkę. Pozostałe mają charakter

współautorski, gdzie liczba autorów wynosiła od 7 do aż 12 osób. Ponadto jedynie 3 monografie (w tym autorska) zostały opublikowane przez wydawnictwa z I poziomu wykazu wydawnictw publikujących recenzowane monografie naukowe Ministerstwa Edukacji i Nauki. Pozostałe 5 publikacji są to w istocie kolejne wydania (2006, 2008, 2010, 2011, 2012) tego samego opracowania (*Planowanie przestrzenne dla rzeczoznawców majątkowych, zarządców oraz pośredników w obrocie nieruchomościami*), mającego przy tym charakter raczej podręcznika dla praktyków.

Habilitantka w okresie przed uzyskaniem stopnia doktora opublikowała 1 rozdział w monografii naukowej. Natomiast po doktoracie rozdziałów takich wykazała 18. 8 spośród nich były to jednak po 2 rozdziały opublikowane w czterech kolejnych wydaniach (2009, 2010, 2011, 2017) podręcznika akademickiego (*Podstawy planowania przestrzennego i projektowania urbanistycznego*). M. Gwiazdzińska-Goraj opublikowała 5 referatów konferencyjnych przed uzyskaniem stopnia doktora, a 12 referatów konferencyjnych w okresie po doktoracie (w tym z 8 konferencji o charakterze międzynarodowym).

Zauważalna jest znaczna i stale rosnąca aktywność Habilitantki w zakresie publikowania artykułów w czasopismach naukowych. Przed uzyskaniem stopnia doktora M. Gwiazdzińska-Goraj opublikowała 7 artykułów. Wszystkie te teksty miały charakter wieloautorski i ukazały się w nisko punktowanych czasopismach polskojęzycznych. Po doktoracie Habilitantka opublikowała natomiast 27 artykułów w czasopismach naukowych. Jedynie 2 spośród nich były to teksty przygotowane samodzielnie, pozostałe natomiast miały charakter wieloautorski – liczba autorów wynosiła z reguły 2 lub 3, w pojedynczych przypadkach 4 i 5. 7 spośród opublikowanych artykułów ukazało się w czasopismach (łącznie sześciu) posiadających Impact Factor. W każdej z tych publikacji Habilitantka wystąpiła jako współautor – na ogół jako jeden z trzech, raz jako jeden z czterech i raz jako jeden z pięciu. Większość spośród tych artykułów (6 z nich) została opublikowana w latach 2020-2022. Jednakże spośród wspomnianych czasopism jedynie 2 są przypisane przez Ministerstwo Nauki do dyscypliny geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna. Są to:

- Sustainability
- International Journal of Environmental Research and Public Health.

Pozostałe ważniejsze czasopisma, w których Habilitantka publikowała, to:

- Social Indicators Research
- Energies,
- Agriculture,

- Acta Scientorum Polonorum Administratio Locorum.

Tematyka, jaką Autorka (na ogół wespół ze swoimi współautorami) porusza w artykułach naukowych, jest dość wyraźnie skupiona na różnych aspektach rozwoju i przekształceń wiejskiej przestrzeni społeczno-ekonomicznej. Wspomniane artykuły dotyczą zmian struktury ekonomicznej, zmian demograficznych i rynku pracy, cech środowiska przyrodniczego, a także struktury funkcjonalno-przestrzennej. Szczególnie wartościowe, a przy tym aktualne wydają się np.:

- Jezierska-Thole A, Gwiazdzińska-Goraj M, Dudzińska M., *Environmental, Social, and Economic Aspects of the Green Economy in Polish Rural Areas - A Spatial Analysis*. *Energies*. 2022;15:1–21,
- Gwiazdzińska-Goraj M, Pawlewicz K, Jezierska-Thole A., *Differences in the quantitative demographic potential - a comparative study of Polish-German and Polish-Lithuanian transborder regions*. *Sustainability*. 2020;12:1–31.

Na uwagę zasługuje obszerne wykorzystywanie, przez autorów artykułów powstałych z udziałem Habilitantki, metod kartograficznych i pewna skłonność do stosowania metod statystycznych nawet wobec zjawisk o raczej jakościowym charakterze (nie musi być to traktowane jako słabość metodologiczna, lecz raczej jako dążenie do uzyskania w pełni jednoznacznych wskaźników syntetyzujących pewne zjawiska). Zauważalne jest, że stopniowo zarówno rośnie zakres przedmiotowy i kompleksowość badań, jak i poszerzany jest geograficzny obszar, którego badania dotyczą – od województwa warmińsko-mazurskiego, poprzez północno-wschodnią Polskę, do analiz porównujących sytuację w różnych krajach. Również ranga (i ministerialna punktacja) czasopism, w których publikowane były tekst, z biegiem czasu rośnie – co szczególnie widoczne jest w okresie pomiędzy 2020 a 2022 rokiem.

Warto zauważyć, że Habilitantka, która większość swoich publikacji przygotowała z innymi autorami, współpracowała z naukowcami z licznych ośrodków naukowych. Oprócz, co oczywiste, współautorów pochodzących z jej macierzystego Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, występują osoby z innych ośrodków – Torunia, Wrocławia, Warszawy, Krakowa, a nawet Wilna. Są także współautorzy spoza środowiska naukowego, np. z praktyki planowania przestrzennego. Świadczy to niewątpliwie o dobrym osadzeniu Habilitantki w środowisku i skłonności do współpracy badawczej.

3.3. Inne formy aktywności zawodowej Habilitantki

Zauważalna jest nie tylko znaczna, ale również wszechstronna działalność zawodowa

pani dr M. Gwiaździńskiej-Goraj – zarówno w nauce, jak i poza nią (choć wciąż w sferze zagadnień bliskich zainteresowaniom naukowym Habilitantki). W okresie przed uzyskaniem stopnia doktora 8 razy, a po doktoracie aż 48 razy Habilitantka uczestniczyła w konferencjach naukowych. Spośród nich 12 miało charakter konferencji międzynarodowych, odbywających się m.in. w Dublinie, Pradze, Jęglawie (Łotwa), Kownie i Lwowie. W znacznej większości tych konferencji (w tym we wszystkich międzynarodowych) p. M. Gwiaździńska-Goraj występowała z referatem lub posterem. Brała ponadto osobisty udział w organizowaniu kilku konferencji naukowych.

Uczestniczyła ponadto w realizacji 2 projektów badawczych, w tym w 1, realizowanym ze środków Narodowego Centrum Nauki, jako główny wykonawca. Odbyła także staże naukowe w zagranicznych ośrodkach – na Litwie, w Chorwacji, Niemczech i Hiszpanii. Jest autorką licznych recenzji w polskich i zagranicznych czasopismach naukowych. Bierze również udział w pracach kilku stowarzyszeń o charakterze naukowym, zawodowym i regionalnym.

Poza sferą *stricte* naukową aktywność zawodowa Habilitantki przejawiała się w współpracy m.in. jednostkami administracji publicznej, dla których opracowywała ekspertyzy na potrzeby dokumentów oficjalnych związanych z rozwojem społeczno-ekonomicznym i przestrzennym. Brała także udział w organizacji olimpiad przedmiotowych, z zakresu przede wszystkim geografii, na poziomie wojewódzkim.

3.4. Ocena wskazanego przez Habilitantkę osiągnięcia naukowego

Jako kluczowe osiągnięcie naukowe została przez Habilitantkę wskazana monografia pt. *Rolnictwo uspołecznione w procesie kształtowania przestrzeni obszarów wiejskich*, wydana przez UW-M w Olsztynie. Praca dotyczy jednego z kluczowych aspektów zmian polskiej przestrzeni społeczno-ekonomicznej, jakim są przekształcenia obszarów wiejskich na terenach po zlikwidowanych jednostkach „uspołecznionego” rolnictwa. Co prawda teza sformułowana przez Autorkę, że procesy związane z funkcjonowaniem i likwidacją rolnictwa uspołecznionego wydaje się nieco przesadna. Problem ten dotyczy bowiem głównie obszarów przyłączonych do Polski po II wojnie światowej, stanowiących obecnie około 1/3 terytorium kraju - co wynika zresztą z badań Autorki (zastrzeżenie to jednak nie relatywizuje wagi problemu poruszonego w dysertacji).

Opracowanie w interesujący sposób łączy analizy dotyczące zjawisk społeczno-ekonomicznych w zagadnieniach związanych z zagospodarowaniem przestrzeni. Mieści się zatem w sferze geografii społeczno-ekonomicznej i gospodarki przestrzennej, z odniesieniami do innych

nauki – np. socjologii przestrzeni, czy też ekonomiki rolnictwa. Struktura pracy i tryb postępowania badawczego zostały przez Habilitantkę jasno określone, a następnie konsekwentnie zrealizowane.

Kluczowym zapewne walorem pracy jest zaproponowanie metody określającej związek pomiędzy (istniejącym niegdyś) charakterem i znaczeniem rolnictwa uspołecznionego w określonym miejscu a specyfiką („ścieżką”) przekształceń lokalnej przestrzeni będących efektem likwidacji państwowego i „spółdzielczego” rolnictwa. Autorka oparła co prawda stworzoną przez siebie metodę taksonomiczną w zasadzie tylko na trzech kluczowych parametrach - dotyczących udziału rolnictwa uspołecznionego w użytkowaniu terenów, zatrudnieniu i zasobach mieszkaniowych. Wynika to jednak, jak należy sądzić, z ograniczoności dostępnych danych statystycznych, zwłaszcza ilustrujących w sposób porównywalny zjawiska społeczno-ekonomiczne występujące w różnych czasach i w różnych systemach gospodarczych.

Sformułowane przez Autorkę wnioski bliskie są konkluzjom stosowanym intuicyjnie w dyskusjach naukowych. Tym bardziej wartościowe jest potwierdzenie tych konkluzji przy pomocy obiektywnych metod, proponujących zarówno typologię zjawisk, jak i ich waloryzację. Zwłaszcza, iż – zgodnie z wynikami badań Habilitantki – pewne typy stanów wyjściowych, związane z charakterem obszarów niegdyś wykorzystywanego przez rolnictwo uspołecznione, determinują, czy wręcz niejako „skazują” takie obszary na określone kierunki przekształceń i określone problemy. Na uwagę zasługuje na przykład spostrzeżenie uczynione przez Habilitantkę, że szczególnie daleko idące zmiany nastąpiły w obszarach o znacznym (niegdyś) udziale rolnictwa uspołecznionego w strukturze zatrudnienia, a przy tym peryferyjnie położonych. Autorka zauważa w tym kontekście specyficzne połączenie społecznej i przestrzennej alienacji obszarów „popegeerowskich”, utrwalające enklawy („getta”) zdominowane przez skutki likwidacji rolnictwa uspołecznionego. W tym miejscu warto co prawda zaznaczyć, że akurat kwestia położenia obszarów „popegeerowskich” została przez Habilitantkę potraktowana dość marginalnie i nie poddana tak daleko idącej i uporządkowanej kwantyfikacji, jak pozostałe wykorzystywane przez nią zmienne. Wydaje się także, że nieco pominięte zostały mechanizmy restrukturyzacji państwowych i spółdzielczych gospodarstw rolnych, realizowane przez władze publiczne.

Dysertacja oparta została na stosunkowo bogatej i zróżnicowanej bazie literaturowej. Habilitantka wykorzystwała łącznie 448 publikacji naukowych (monografii i artykułów). Dominująca część tych publikacji są to pozycje polskojęzyczne, a przy tym niekiedy pochodzące sprzed kilkudziesięciu lat. Wydaje się to jednak naturalne i nieuniknione w kontekście wybranego przez habilitantkę tematu dysertacji, wymuszającego liczne odniesienia historyczne, a

przy tym dotyczącego procesów mających miejsce w Polsce i zasadniczo odmiennych od sytuacji innych państw (także tych sąsiadujących z naszym krajem). Oprócz publikacji naukowych praca bazuje na atlasach, opracowaniach statystycznych, aktach prawnych, dokumentach urzędowych i (niewielu) stronach internetowych. Liczbę i dobór źródeł należy uznać za wystarczające i właściwe z punktu widzenia tematyki dysertacji.

Opracowanie, co oczywiste, zawiera także liczne drobne potknięcia, o charakterze głównie redakcyjnym. Już np. już na początku (strona 21) mamy sformułowanie „...wydarzenia, które zaszły w przeszłości na początku ścieżki dwóch jednostek przestrzennych, może w przyszłości wykluczyć możliwość dla nich wyboru dalszej „tej samej ścieżki rozwoju””. Z kolei na końcu opracowania (strona 253) w wykazie aktów prawnych jest mowa o ustawie z dnia 28 grudnia 1925 roku „o wykonaniu” (zabrakło sformułowania „reformy rolnej”).

Występują również drobne błędy merytoryczne – np. na stronie 13 Autorka pisze o metodzie indukcyjnej „od ogółu do szczegółu”, a na stronie 31 o „Austro-Węgrzech” w odniesieniu do reform uwłaszczeniowych. Skądinąd – przesadne wydają się również odniesienia historyczne do okresu II Rzeczypospolitej w sytuacji, gdy badane procesy miały miejsce w obszarach, które nie wchodziły w skład Polski międzywojennej.

4. Konkluzja

Podsumowując – należy stwierdzić, że rozprawa pt. *Rolnictwo uspołecznione w procesie kształtowania przestrzeni obszarów miejskich*, przy wszystkich zauważalnych niedostatkach, wnosi istotny wkład w rozwój dyscypliny geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna. Co więcej, niedostatki te wydają się poniekąd nieuchronnym skutkiem pionierskiego charakteru opracowania. Dotyczy ono bowiem bardzo ważnych procesów, dotyczących znaczną część obszaru Polski i mających daleko idące skutki zarówno gospodarcze, jak i demograficzno-społeczne. Zagadnienie to, pomimo licznych wycinkowych publikacji, nie było dotąd analizowane w sposób tak uporządkowany i konsekwentny, jak dokonała tego Habilitantka. Zaproponowanie i zastosowanie obiektywnej procedury badawczej jest niewątpliwie dowodem na głęboką i uporządkowaną wiedzę o naturze analizowanych zjawisk, a także na dojrzałość metodologiczną Autorki. Sformułowana przez nią metoda będzie niewątpliwie przydatna zarówno w badaniach naukowych, jak i np. w praktyce planowania przestrzennego – tym bardziej, że istnieją znaczne możliwości rozwijania tej metody przez kolejnych badaczy.

Biorąc pod uwagę powyższe względy, a także uwzględniając interesujący dorobek publikacyjny Habilitantki, jej widoczny rozwój naukowy (w tym zajmowanie się coraz bardziej

złożonymi kwestiami), wykazanie się istotną aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni, a także jej znaczną aktywność na zróżnicowanych polach zawodowych, uważam, że istnieją wszelkie przesłanki do kontynuowania postępowania w sprawie nadania Kandydatce stopnia naukowego doktora habilitowanego, odpowiednio – przed komisją habilitacyjną powołaną Uchwałą Nr 40/2023 Rady Naukowej Dyscypliny geografia społeczno-ekonomiczna i gospodarka przestrzenna Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, a następnie przed samą Radą.

Lublin, 22 stycznia 2024 r.

Waldemar A. Gorzym-Wilkowski

